

T.C.
ANAYASA

2. Bölüm

Esas No: 2017/26740

Karar No: 2020/

Karar Tarihi: 16.12.2020

ANAYASA MAHKEMESİNİN 16/12/2020 TARİHLİ VE 16/12/2020 SAYILI
KARARI (BİREYSEL BAŞVURU)

(AİHS m. 6) (2709 S. K. m. 2, 10, 13, 17, 36, 40, 138, 141, 148) (2577 S. K. m. 2, 7, 10, 12, 28) (6100 S. K. m. 334) (6384 S. K. Geç. m. 2) (6216 S. K. m. 45, 50) (Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü m. 79) (DİBK 25.12.1997 T. 1996/2 E. 1997/2 K.) (ANY. MAH. 12.09.2018 T. 2014/13828 E.) (ANY. MAH. 18.09.2013 T. 2012/969 E.) (ANY. MAH. 26.03.2013 T. 2012/1049 E.) (ANY. MAH. 25.07.2017 T. 2014/6673 E.) (ANY. MAH. 28/5/2019 T. 2015/7942 E.) (ANY. MAH. 12.12.2019 T. 2016/11026 E.) (ANY. MAH. 23.02.2016 T. 2013/8896 E.) (ANY. MAH. 07.11.2013 T. 2012/791 E.) (ANY. MAH. 06.02.2014 T. 2012/1246 E.) (ANY. MAH. 18.10.2017 T. 2015/17510 E.) (ANY. MAH. 12.11.2014 T. 2014/6192 E.) (ANY. MAH. 07.06.2018 T. 2014/8875 E.) (ANY. MAH. 07.11.2019 T. 2016/12506 E.)

RGT: 10.03.2021

RG NO: 31419

İKİNCİ BÖLÜM

KARAR

ABDULLAH KAYA VE DİĞERLERİ BAŞVURUSU

Başvuru Numarası: 2017/26740

Karar Tarihi: 16/12/2020

Başkan: Kadir ÖZKAYA

Üyeler: Engin YILDIRIM

Celal Mümtaz AKINCI

Rıdvan GÜLEÇ

Yıldız SEFERİNOĞLU

Raportör: Tuğba TUNA IŞIK

Başvurucular: Abdullah KAYA ve diğerleri (bkz. ekli tablo)

Başvurucular Vekili: Av. Rojbin TUĞAN KALKAN

I. BAŞVURUNUN KONUSU

1. Başvuru; yargı kararının yerine getirilmemesi nedeniyle oluşan maddi ve manevi zararların tazmini için açılan tam yargı davasının süre aşımı yönünden reddedilmesi nedeniyle mahkemeye erişim hakkının, idari ve yargısal sürecin makul sürede sonuçlandırılmaması nedeniyle de makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiği iddialarına ilişkindir.

II. BAŞVURU SÜRECİ

2. Başvurular, muhtelif tarihlerde yapılmıştır. Başvuru formları ve eklerinin idari yönden yapılan ön incelemesi neticesinde Komisyona sunulmasına engel teşkil edecek bir eksikliğin bulunmadığı tespit edilmiştir.

3. Komisyonlarca muhtelif tarihlerde, başvuruların kabul edilebilirlik incelemelerinin Bölümler tarafından yapılmasına karar verilmiştir.

4. Konularının aynı olması nedeniyle ekli tablonun (B) sütununda numaraları belirtilen başvuru dosyalarının aynı tablonun (1) numaralı satırında yer alan 2017/26740 numaralı bireysel başvuru dosyası ile birleştirilmesine ve incelemenin bu dosya üzerinden yapılmasına karar verilmiştir.

5. Başvuru belgelerinin bir örneği bilgi için Adalet Bakanlığına (Bakanlık) gönderilmiştir. Bakanlık, görüş bildirilmesine gerek görülmediğini belirtmiştir.

III. OLAY VE OLGULAR

6. Başvuru formu ve eklerinde ifade edildiği şekliyle olaylar özetle şöyledir:

7. Başvurucular, Hakkâri'nin Çukurca ilçesi Uzundere köyünde ikamet etmekte iken yaşanan terör olayları nedeniyle köylerini 1995 yılında terk ettiklerini belirtmektedir. Başvurucular bu sebeple uğradıkları zararların 17/7/2004 tarihli ve 5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkındaki Kanun uyarınca karşılanması istemiyle Hakkâri Valiliği Zarar Tespit Komisyonu Başkanlığına (Komisyon) başvurmuş, başvurularının 2008 yılında reddi üzerine anılan işlemlerin iptali istemiyle dava açmıştır.

8. Van (1., 2. ve 3.) İdare Mahkemelerinde (Mahkeme) görülen davalarda Komisyon kararlarının iptaline karar verilmiştir. Mahkeme gerekçesinde; 5233 sayılı Kanun'un uygulanmasını göstermek amacıyla 20/10/2004 tarihli ve 25619 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkındaki Yönetmelik'in çıkarıldığı, buna göre Komisyonun gerek görmesi hâlinde keşif yapabileceğinin öngörüldüğü ve keşif yapılmasına karar verilmesi hâlinde keşfin nasıl yapılacağına ilişkin usulün belirlendiği ifade edilmiştir. Keşiflerin güvenlik gerekçesi ile söz konusu yerlere gidilemeyerek Komisyonda görevli teknik bilirkişi heyeti ile yeminli köy bilirkişilerinin söylemleri ve dosya üzerinde yapılan tespitlere göre Keşif Tutanağı düzenlenmesi suretiyle yapıldığı belirtilmiştir. Mahallinde keşif yapılmak suretiyle tespit yolu seçildiği takdirde 5233 sayılı Kanun'da tarif edilen usule uygun keşif ve bilirkişi incelemesi yapılması, başvuruculara ait taşınır ve taşınmaz bulunup bulunmadığının tespit edilmesi, başvurucuların mal varlığına ulaşamamaları nedeniyle uğradıkları zararın bu tespite göre belirlenmesi ve ödenmesi gerektiği gerekçesiyle usulüne uygun keşif yapılmaksızın eksik inceleme sonucu kurulan dava konusu işlemlerde hukuka uyarlılık olmadığı sonucuna varılmıştır.

9. Anılan kararlar 2010 ve 2011 yıllarında açılan davalarda verilmiştir. Bazılarında kanun yoluna başvurulması üzerine, bazılarında ise kanun yoluna başvurulmaması nedeniyle kanunlar çeşitli tarihlerde kesinleşmiştir.

10. Başvurucular, idare Mahkemeleri tarafından verilen iptal kararlarının Hakkâri Valiliğine (İdare) tebliğ edilmesine rağmen İdarenin aradan geçen zaman içinde iptal kararlarının gereğini yerine

getirmediği gerekçesiyle maddi ve manevi tazminat talebiyle tam yargı davası açmıştır. Başvurucular dava dilekçelerinde; İdarenin iptal kararlarında belirtilen gerekçe doğrultusunda talepleri yönünde işlem yapması gerekirken herhangi bir işlem yapmadığını belirtmiştir. Bu durumun mal varlıklarına ulaşmalarına engel olduğunu, mal varlıklarını koruyup ihya edememeleri sebebiyle maddi zararlara uğradıklarını, ayrıca uzun, yıpratıcı ve belimiz bekleme süreci nedeniyle çevrelerinde maruz kaldıkları aşağılanma sebebiyle üzüntü yaşadıklarını, bu nedenle manevi zarara da uğradıklarını ifade etmiştir. Yargı kararları yerine getirilmediğinden bahisle oluştuğunu ileri sürdükleri 2.000 TL maddi ve 20.000 TL manevi zararın (her başvuru için) Komisyona ilk başvurdukları tarihten itibaren işletilecek yasal faiziyle birlikte ödenmesini istemiştir.

11. İdare Mahkemeleri maddi tazminat taleplerini, başvuruçuların talebi hakkında ilgili mevzuat gereğince idare tarafından yeniden araştırma yapıp terör nedeniyle zarara uğrayıp uğramadıklarının, zarara uğramış iseler uğradıkları zararın miktarının başvuruçuların kusuru da gözetilmek suretiyle net olarak belirleneceği, yapılacak araştırma neticesinde başvuruçuların herhangi bir mal varlığı bulunmadığı sonucunun da doğabileceği gerekçesiyle reddetmiştir. Manevi tazminat talebi yönünden ise 1. ve 3. İdare Mahkemeleri tarafından başvuruçuların terör nedeniyle herhangi bir zararının oluşup oluşmadığı hususunun mevzuatın öngördüğü yol ve yöntemler kullanılarak araştırılması gerektiğinin mahkeme kararıyla ortaya konulması özerine devletin etkin bir araştırma yaparak maddi gerçeğin ortaya çıkarılması yönünde pozitif yükümlülüğünün oluştuğu ancak bu yükümlülüğün uzun bir süre (dört yıl) yerine getirilmemesi nedeniyle başvuruçuların bu süre içinde manevi zarara uğradığının kabulü gerektiği sonucuna ulaşılarak manevi tazminat taleplerinin kısmen kabulüne karar verilmiştir, 2. İdare Mahkemesi ise manevi tazminat taleplerini, iptal kararlarının gereklerinin İdare tarafından yerine getirilmemesinin bölgedeki terör olaylarının devam etmesi, bölgenin geçici askeri güvenlik bölgesi ilan edilmesi ve dağlık olması, bölgedeki kadastro çalışmalarının devam etmesi gibi sebeplerden kaynaklandığı ve bu konudaki tazminat başvurularının sonuçlandırılması hususunda davalı İdareye tanınan sürenin Bakanlar Kurulu kararıyla her yıl itibarıyla 1 yıl uzatıldığını belirterek mahkeme kararlarının üzerinden belirli bir süre geçmesine rağmen başvuruçuların zararlarının tespitine yönelik bir çalışma yapılmamış ol mas mm tazminat ödenmesini gerektirecek nitelikte ve ağırlıkta olmadığı gerekçesiyle reddetmiştir.

12. Anılan mahkeme kararlarının aleyhlerine ilişkin kısımlarına taraflarca itiraz edilmesi üzerine Erzurum Bölge İdare Mahkemesi 2. İdari Dava Dairesi (Bölge Mahkemesi) davalı İdarenin itiraz isteminin kabulü ile davaların süre aşımından reddine karar vermiştir. Kararda öncelikle başvuruya konu davalarda genel zamanaşımı süresinin kararın ilgiliye tebliğinden itibaren 10 yıl olduğu, söz konusu süre içinde mahkeme kararı lehine olan kişinin idareye başvurarak mahkeme kararının yerine getirilmesini isteyebileceği belirtilmiştir. Mahkeme kararının uygulanması talebiyle idareye başvuran ilgilinin 6/1/1982 tarihli ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 10. ve 7. maddelerinde düzenlenen dava açma süresi içinde davayı açması gerektiği ifade edilmiştir. Bölge Mahkemesi devamında 2577 sayılı Kanun'un 12. maddesindeki düzenlemeye de değinerek ilgililerin haklarını ihlal eden bir işlem dolayısıyla doğrudan tam yargı davası veya iptal ve tam yargı davalarını birlikte açabilecekleri gibi ilk önce iptal davası açarak bu davanın karara bağlanması üzerine bu husustaki kararın veya kanun yollarına başvurulması hâlinde verilecek kararın tebliği ya da bir işlemin icrası sebebiyle doğan zararlardan dolayı icra tarihinden itibaren dava süresi içinde tam yargı davası açabileceklerini vurgulamıştır. Bölge Mahkemesi dava açma sürelerine ilişkin genel çerçeveyi belirledikten sonra başvuruçuların zararlarının tazmini istemiyle 5233 sayılı Kanun kapsamında yaptıkları başvuruların reddine ilişkin işlemlerin Mahkeme kararlarıyla iptal edilmesi üzerine dava açma süresi olan altmış gün içinde tam yargı davalarının açılmadığını ayrıca genel zamanaşımı süresi içinde Mahkeme kararlarının gereklerinin yerine getirilmesi istemiyle başvuruçuların 2577 sayılı Kanun'un 10. maddesi kapsamında başvurularının da bulunmadığını belirtmiştir.

13. Başvuruçular, haklarındaki iptal kararlarının aradan geçen uzun zamana rağmen uygulanmadığını, genel zamanaşımı süresinde uygulanması gerektiğini, davaların süresinde olduğunu belirterek karar düzeltme isteminde bulunmuştur. Bölge Mahkemesi, karar düzeltme istemlerini reddetmiştir.

14. Başvuruçular, başvurulara konu nihai kararların tebliği üzerine muhtelif tarihlerde süresinde

bireysel başvuruda bulunmuştur.

IV. İLGİLİ HUKUK

A. Ulusal Hukuk

15. 2577 sayılı Kanun'un "idari dava türleri ve idari yargı yetkisinin sınırı" kenar başlıklı 2. maddesinin (1) numaralı fıkrasının ilgili kısmı şöyledir:

“1. İdari dava türleri şunlardır:

....

b) idari eylem ve işlemlerden dolayı kişisel hakları doğrudan muhtel olanlar tarafından açılan tam yargı davaları,

...”

16. 2577 sayılı Kanun'un "Dava açma süresi" kenar başlıklı 7. maddesinin birinci fıkrası şöyledir:

"Dava açma süresi, özel kanunlarında ayrı süre gösterilmeyen hallerde Danıştayda ve İdare mahkemelerinde altmış ve vergi mahkemelerinde otuz gündür."

17. 2577 sayılı Kanun'un "idari makamların sükutu" kenar başlıklı 10. Maddesi şöyledir:

"1. İlgililer, haklarında idari davaya komi olabilecek bir işlem veya eylemin yapılması için idari makamlara başvurabilirler.

2. Altmış gün içinde bir cevap verilmezse istek reddedilmiş sayılır. İlgililer altmış günün bittiği tarihten itibaren dava açma süresi içinde, konusuna göre Danıştaya, İdare ve vergi mahkemelerine dava açabilirler. Altmış günlük süre içinde idarece verilen cevap kesin değilse ilgili bu cevabı, istemin reddi sayarak dava açabileceği gibi kesin cevabı da bekleyebilir. Bu takdirde dava açma süresi işlemez. Ancak, bekleme süresi başvuru tarihinden itibaren altı ayı geçmez. Dava açılmaması veya davanın süreden reddi hallerinde, altmış günlük sürenin bitmesinden sonra yetkili idari makamlarca cevap verilirse, cevabın tebliğinden itibaren altmış gün içinde dava açabilirler.”

18. 2577 sayılı Kanun'un "İptal ve tam yargı davaları" kenar başlıklı 12. Maddesi şöyledir:

"İlgililer haklarını ihlal eden bir idari işlem dolayısıyla Danıştay'a ve idare ve vergi mahkemelerini doğrudan doğruya tam yargı davası veya iptal ve tam yargı davalarını birlikte açabilecekleri gibi ilk önce iptal davası açarak bu davanın karara bağlanması üzerine, bu husustaki kararın veya kanun yollarına başvurulması halinde verilecek kararın tebliği veya bir işlemin icrası sebebiyle doğan zararlardan dolayı icra tarihinden itibaren dava süresi içinde tam yargı davası açabilirler. Bu halde de ilgililerin 11 nci madde uyarınca İdareye başvurma hakları saklıdır. ”

19. 2577 sayılı Kanun'un "Kararların sonuçları" kenar başlıklı 28. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"Danıştay, bölge İdare mahkemeleri, idare ve vergi mahkemelerinin esasa ve yürütmenin durdurulmasına ilişkin kararlarının icaplarına göre idare, gecikmeksizin işlem tesis etmeye veya eylemde bulunmaya mecburdur. Bu süre hiçbir şekilde kararın idareye tebliğinden başlayarak otuz günü geçemez.

...

Danıştay, bölge idare mahkemeleri, idare ve vergi mahkemeleri kararlarına göre işlem tesis edilmeyen

veya eylemde bulunulmayan hallerde idare aleyhine Danıştay ve ilgili idari mahkemede maddi ve manevi tazminat davası açılabilir.

...”

B. Uluslararası Hukuk

1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

20. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin (Sözleşme) 6. maddesinin (1) numaralı fıkrasının ilgili kısım şöyledir:

“Herkes medeni hak ve yükümlülükleri ile ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamalar konusunda karar verecek olan, kanunla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde, hakkaniyete uygun ve açık olarak görülmesini istemek hakkına sahiptir...”

2. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadı

21. Dava açma hakkını kullanmak yasal birtakım şartlara bağlansa da mahkemelerin usul kurallarını uygularken hem yargılamanın adil olmasına hâlel getirecek aşırı şekilcilikten hem de yasalar tarafından konulan usul kurallarını ortadan kaldırma sonucunu doğuracak aşırı esneklikten kaçınmaları gerekir (Walchll/Fransa, B. No: 35787/03, 26/7/2007, § 29),

22. Süre koşulu gibi dava açmaya ilişkin usul koşulları birden fazla yoruma neden olabilecek nitelikte ise mahkemeye erişim hakkı kapsamında o yorumlardan birinin davayı açmak isteyen kişileri engelleyecek tarzda katı bir şekilde kullanılmaması veya söz konusu koşulların katı bir uygulamaya tabi olmaması gerekir (Beles ve diğerleri/Çek Cumhuriyeti, B. No: 47273/99, 12/11/2002, § 51).

23. İlgili hukuk için bkz. E-Ba İnşaat Taahhüt Ticaret Ltd. Şti., B. No: 2015/13921, 27/6/2018, §§ 33-37,

V. İNCELEMeye GEREKÇE

24. Mahkemenin 16/12/2020 tarihinde yapmış olduğu toplantıda başvuru incelenip gereği düşünüldü:

A. Adli Yardım Talebi Yönünden

25. Başvurucular bireysel başvuru harç ve masraflarını karşılama imkânının bulunmadığını belirterek adli yardım talebinde bulunmuştur.

26. Adli yardım talebinde bulunan başvurucuların başvuru giderlerini karşılayabilecek ölçüde mal varlıklarının bulunmadığı ve taleplerinin dayanaktan yoksun olmadığı anlaşılmış olup 12/1/2011 tarihli ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 334. maddesinin (1) numaralı fıkrası uyarınca adli yardım taleplerinin kabulü ile yargılama giderlerini ödemekten geçici olarak muaf tutulmalarına karar verilmesi gerekir.

B. Makul Sürede Yargılanma Hakkının İhlal Edildiğine İlişkin İddia

1. Başvurucuların İddiaları

27. Başvurucular, zararlarının tazmini talebiyle başvurdukları idari ve yargısal süreçlerin çok uzun sürdüğünü belirterek makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiğini ileri sürmektedir.

2. Değerlendirme

28. Bireysel başvuru yapıldıktan sonra 31/7/2018 tarihli ve 30495 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 25/7/2018 tarihli ve 7145 sayılı Kanun'un 20. maddesiyle 9/1/2013 tarihli ve 6384 sayılı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Yapılmış Bazı Başvuruların Tazminat ödenmek Suretiyle Çözümüne Dair Kanun'a geçici madde eklenmiştir.

29. 6384 sayılı Kanun'a eklenen geçici maddeye göre yargılamaların uzun sürmesi ve yargı kararlarının geç veya eksik icra edilmesi ya da icra edilmemesi şikâyetiyle Anayasa Mahkemesine yapılan ve bu maddenin yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla Anayasa Mahkemesi önünde derdest olan bireysel başvuruların başvuru yollarının tüketilmemesi nedeniyle verilen kabul edilemezlik kararının tebliğinden itibaren üç ay içinde yapılacak müracaat üzerine Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Tazminat Komisyonu Başkanlığı (Tazminat Komisyonu) tarafından incelenmesi öngörülmüştür.

30. Ferat Yüksel (B. No: 2014/13828, 12/9/2018, §§ 27-36) kararında Anayasa Mahkemesi; yargılamaların makul sürede sonuçlandırılmadığı ya da yargı kararlarının geç veya eksik icra edildiği ya da hiç icra edilmediği iddiasıyla 31/7/2018 tarihinden önce gerçekleştirilen bireysel başvurulara ilişkin olarak Tazminat Komisyonuna başvuru imkânının getirilmesine ilişkin yolu ulaşılabilir olma, başarı şansı sunma ve yeterli giderim sağlama kapasitesinin bulunup bulunmadığı yönlerinden inceleyerek bu yolun etkililiğini tartışmıştır.

31. Ferat Yüksel kararında özetle anılan başvuru yolunun kişileri mali külfet altına sokmaması ve başvuruda kolaylık sağlaması nedenleriyle ulaşılabilir olduğu, düzenleniş şekli itibarıyla ihlal iddialarına makul bir başarı şansı sunma kapasitesinden mahrum olmadığı ve tazminat ödenmesine imkân tanınması ve/veya bu mümkün olmadığında başka türlü telafi olanakları sunması nedenleriyle potansiyel olarak yeterli giderim sağlama imkânına sahip olduğu hususunda değerlendirmelerde bulunulmuştur (Ferat Yüksel, §§ 27-34). Bu gerekçeler doğrultusunda Anayasa Mahkemesi, ilk bakışta ulaşılabilir olan ve ihlal iddialarıyla ilgili başarı şansı sunma ve yeterli giderim sağlama kapasitesi olduğu görülen Tazminat Komisyonuna başvuru yolu tüketilmeden yapılan başvurunun incelenmesinin bireysel başvurunun ikincil niteliği ile bağdaşmayacağı sonucuna vararak başvuru yollarının tüketilmemiş olması nedeniyle kabul edilemezlik kararını vermiştir (Ferat Yüksel, §§ 35, 36).

32. Mevcut başvuruda söz konusu karardan ayrılmayı gerektiren bir durum bulunmamaktadır.

33. Açıklanan gerekçelerle başvurunun bu kısmının diğer kabul edilebilirlik koşulları yönünden incelenmeksizin başvuru yollarının tüketilmemesi nedeniyle kabul edilemez olduklarına karar verilmesi gerekir.

C. Mahkemeye Erişim Hakkının İhlal Edildiğine İlişkin İddia

1. Başvurucuların İddiaları

34. Başvurucular lehlerine olan yargı kararlarının İdare tarafından uygulanmadığını, hukuk devletinde yargı kararlarının uygulandığında anlam kazanacağını, açtıkları tam yargı davasında ilgili mevzuatın yanlış yorumlanarak davanın süre aşımı nedeniyle reddedildiğini oysa benzer davaların esasının incelendiğini belirtmektedir. Başvurucular ayrıca Danıştay İçtihadı Birleştirme Kurulunun 25/12/1997 tarihli ve E.1996/2, K.1997/2 sayılı kararı ile Danıştay, bölge idare mahkemeleri, idare ve vergi mahkemelerinin kararlarının gereklerine göre 2577 sayılı Kanun'un 28. maddesinin birinci fıkrasında öngörülen sürede işlem tesis etmeyen idarelere karşı açılacak tazminat davalarında, usul ve sürelerin belirlenmesi konusunda içtihat birliğine gidilmesinin mümkün olmadığına karar verilmiş olmasının konunun ne kadar tartışmalı olduğu ve somut olaya göre değerlendirme yapılması gerektiği hususunu ortaya koyduğunu ifade etmektedir. Bölge Mahkemesinin ön karar alınması gerektiğine dair yorumunun lehlerine kesinleşmiş bir yargı kararı bulunmasına karşın yeni bir başvuru ile külfet yüklediğini belirterek Anayasa'nın 2., 10., 17., 36., 40., 138. ve 141. maddelerinin ihlal edildiğini ileri sürmektedir.

2. Değerlendirme

35. Anayasa'nın 36. maddesinin birinci fıkrası şöyledir.

"Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir."

36. Anayasa Mahkemesi, olayların başvuru tarafından yapılan hukuki nitelendirmesi ile bağlı olmayıp olay ve olguların hukuki tavsifini kendisi takdir eder (Tahir Canan, B. No: 2012/969, 18/9/2013, § 16). Başvurucuların şikâyeti, Mahkemenin dava açma süresine dair hukuk kurallarını katı bir yorumla hatalı değerlendirdiği iddiasına ilişkin olduğundan başvuru mahkemeye erişim hakkı kapsamında incelenmiştir.

a. Uygulanabilirlik Yönünden

37. Anayasa'nın 148. maddesinin üçüncü fıkrası ile 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 45. maddesinin(1) numaralı fıkrasına göre Anayasa Mahkemesine yapılan bir bireysel başvurunun esasının incelenmesi için kamu gücü tarafından müdahale edildiği iddia edilen hakkın Anayasa'da güvence altına alınmış olmasının yanı sıra Sözleşme ve Türkiye'nin taraf olduğu ek protokollerinin kapsamına da girmesi gerekir. Bir başka ifadeyle Anayasa ve Sözleşme'nin ortak koruma alanı dışında kalan bir hak ihlali iddiasını içeren başvurunun kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi mümkün değildir (Onurhan Solmaz, B. No: 2012/1049, 26/3/2013, §18)

38. Anayasa'nın 36. maddesinin birinci fıkrasında; herkesin yargı organlarına davacı ve davalı olarak başvurabilme, bunun doğal sonucu olarak da iddiada bulunma, savunma ve adil yargılanma hakkı güvence altına alınmıştır. 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanun'un Anayasa'nın 36. maddesinin birinci fıkrasına adil yargılanma ibaresinin eklenmesine ilişkin 14. maddesinin gerekçesinde "değişiklikle Türkiye Cumhuriyetinin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerce de güvence altına alınmış olan adil yargılama hakkı(nın) metne dahil" edildiği belirtilmiştir. Dolayısıyla Anayasa'nın 36. maddesine söz konusu ibarenin eklenmesinin amacının Sözleşme'de düzenlenen adil yargılanma hakkını anayasal güvence altına almak olduğu anlaşılmaktadır (Yaşar Çoban [GK], B. No: 2014/6673, 25/7/2017, § 54). Bu itibarla Anayasa'da güvence altına alınan adil yargılanma hakkının kapsam ve içeriği belirlenirken Sözleşme'nin "Adil yargılanma hakkı" kenar başlıklı 6. maddesinin ve buna ilişkin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AIHM) içtihadının da gözönünde bulundurulması gerekir (Onurhan Solmaz, § 22).

39. Sözleşme, bir kişinin sahip olduğunu ileri sürebileceği tüm hak ve yükümlülükler bakımından adil yargılanma hakkını güvenceye almamaktadır. Sözleşme'nin adil yargılanma hakkını düzenleyen 6. maddesinde adil yargılanmaya ilişkin hak ve ilkelerin medeni hak ve yükümlülükler ile ilgili uyuşmazlıkların ve bir suç isnadının esasının karara bağlanması esnasında geçerli olduğu belirtilerek hakkın kapsamı bu konularla sınırlandırılmıştır. Hak arama hürriyetinin ihlal edildiği gerekçesiyle bireysel başvuruda bulunabilmek için ya başvuru hukuk düzeni tarafından kişiye tanınmış veya en azından savunulabilir temeli bulunan bir hakkın bulunması gerekir. Bu hakkın Anayasa'da doğrudan veya dolaylı olarak tanımlanan ve güvence altına alınan bir hakla ilişkili olması zorunlu değildir. Bu bakımdan kanunla kişilere tanınan ve savunulabilir bir temeli bulunan hak ve ayrıcalıklar da -mahkemelerde ileri

40. Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı suç isnadına bağlı yargılamaların yanında bir kimsenin medeni hak ve yükümlülüklerine karara bağlanmasıyla ilgili yargılamalarda da uygulanır. Anayasa'nın 36. maddesinin (1) numaralı fıkrasının medeni meselelerde uygulanabilmesi için ortada hukuk düzeni tarafından kişiye tanınmış veya en azından savunulabilir temeli bulunan bir hakkın bulunması gerekir. Bu hakkın Anayasa'da doğrudan veya dolaylı olarak tanımlanan ve güvence altına alınan bir hakla ilişkili olması zorunlu değildir. Bu bakımdan kanunla kişilere tanınan ve savunulabilir bir temeli bulunan hak ve ayrıcalıklar da -mahkemelerde ileri

sürülebilmesi koşuluyla- Anayasa'nın 36. maddesi bağlamında hak kavramına dâhildir (bazı farklarla birlikte bkz. Mehmet Güçlü ve Ramazan Erdem, B. No: 2015/7942, 28/5/2019, § 28).

41. Bir hakkın bulunup bulunmadığının tespitinde hakkın tanınması hususunda yetkili otoritelere takdir yetkisi verilip verilmediği de büyük önem taşımaktadır. Bir hakkın kişiye tanınıp tanınmaması hususunda yetkili otoritelere mutlak takdir yetkisi tanınmış ise Anayasa'nın 36. maddesi bağlamında adil yargılanma hakkının kapsamına giren bir hakkın varlığından söz edilemeyecektir. Buna karşılık ilgili hakkın bahsedilmesi hususunda kamu otoritelerine tanınan takdir yetkisi mutlak nitelikte değilse hak sahibi olduğunu iddia eden kişinin bu hakkı elde etmek için başlattığı uyuşmazlık sırf takdir yetkisinin varlığına dayanarak adil yargılanma hakkının kapsamı dışında tutulamaz. Öte yandan idarenin takdir yetkisinin geniş olduğu hâllerde de idarenin takdirini kullanması sonucu yaptığı tasarrufun yargı mercilerince iptal edilmesi mümkün ise hakkın varlığı kabul edilmelidir (Mehmet Güçlü ve Ramazan Erdem, § 29).

42. Ayrıca bu hakka ilişkin olarak ilgili kişinin menfaatini etkileyen bir uyuşmazlık mevcut olmalıdır. Bu uyuşmazlık ihtilaf konusu hakkın tespiti ve bu haktan yararlanılması bakımından belirleyici bir nitelik arz etmelidir (Mehmet Güçlü ve Ramazan Erdem, § 28).

43. Son olarak söz konusu hakkın medeni karakterli olması gerekir. Kamu hukuku alanına ilişkin haklar adil yargılanma hakkının kapsamına girmez.

44. 2577 sayılı Kanun'un 28. maddesinin (3) numaralı fıkrasında mahkeme kararlarının gereğinin yerine getirilmemesi durumunda İdare aleyhine maddi ve manevi tazminat davası açılabileceği düzenlenmiştir. Bu durumda başvuru sahiplerinin mahkeme kararlarının uygulanmaması üzerine açtıkları tam yargı davasının başvuru sahiplerine mevzuatla tanınan bir hak olduğu anlaşılmaktadır.

45. Başvuru sahipleri Mahkeme tarafından verilmiş iptal kararlarının icra edilmemesi nedeniyle maddi ve manevi zararlarının bulunduğu gerekçesiyle tam yargı davası açmıştır. Diğer bir deyişle başvuru sahipleri tarafından açılan tam yargı davalarının dayanağının iptal kararlarının icra edilmemesi olduğu değerlendirildiğinde öncelikle icrası gereken bir kararın bulunup bulunmadığının tespit edilmesi gerekmektedir.

46. Mahkemeler iptal kararlarının gerekçesinde (bkz. § 8), Komisyon tarafından keşif yapılması kararı alınmasına rağmen güvenlik gerekçesiyle keşfin ilgili mevzuatta belirtilen şekilde yapılmadığını, usulüne uygun keşif ve bilirkişi incelemesi yapılarak başvuru sahiplerinin varsa uğradıkları zararın belirlenmesi gerekmesine rağmen eksik inceleme sonucunda tesis edilen işlemin hukuka uygun olmadığını belirtmiştir. Bu durumda iptal ile sonuçlanan mahkeme kararları gereğince idare tarafından keşif ve bilirkişi inceleme yapılarak yeniden bir değerlendirme yapılması gerektiğinden İdarece icrası gereken bir kararın bulunduğu açıktır. Öte yandan somut olaydaki davanın esasını, bu kararın icra edilip edilmediğinin tespiti oluşturmaktadır. Bu yönüyle dava, başvuru sahibinin lehine verilen mahkeme kararının icra edilmediğinin tespiti hâlinde başvurucuya tazminat ödenmesini temin edebilecektir. Ayrıca İcrası gereken mahkeme kararı mülkiyet hakkına ilişkin bir uyuşmazlığı karara bağladığından somut davaya konu hakkın medeni nitelikte olduğu anlaşılmaktadır.

47. Sonuç olarak iptal kararlarının uygulanmaması nedeniyle tam yargı davasına konu uyuşmazlığın medeni hak ve yükümlülük kapsamında değerlendirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

b. Kabul Edilebilirlik Yönünden

48. Açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir neden de bulunmadığı anlaşılan mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.

c. Esas Yönünden

i. Hakkın Kapsamı ve Müdahalenin Varlığı

49. Anayasa'nın 36. maddesinin birinci fıkrasında, herkesin yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddiada bulunma ve savunma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla mahkemeye erişim hakkı, Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan hak arama özgürlüğünün bir unsurudur. Diğer yandan Anayasa'nın 36. maddesine "...ile adil yargılanma" ibaresinin eklenmesine ilişkin gerekçede, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerce de güvence altına alınan adil yargılanma hakkının madde metnine dâhil edildiği vurgulanmıştır. Sözleşme'yi yorumlayan AIHM, Sözleşme'nin 6. maddesinin (1) numaralı fıkrasının mahkemeye erişim hakkını içerdiğini belirtmektedir (Özbakım Özel Sağlık Hiz. İnş. Tur. San. ve Tic. Ltd. Şti, B. No: 2014/13156, 20/4/2017, § 34),

50. Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan hak arama özgürlüğü, bir temel hak olmanın yanında diğer temel hak ve özgürlüklerden gereken şekilde yararlanılmayı ve bunların korunmasını sağlayan en etkili güvencelerden biridir. Bu bakımdan davanın bir mahkeme tarafından görülebilmesi ve kişinin adil yargılanma hakkı kapsamına giren güvencelerden faydalanabilmesi için ilk olarak kişiye iddialarını ortaya koyma imkânının tanınması gerekir. Diğer bir ifadeyle dava yoksa adil yargılanma hakkının sağladığı güvencelerden yararlanmak mümkün olmaz (Mohammed Aynosah, B. No: 2013/8896, 23/2/2016, §33).

51. Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru kapsamında yaptığı değerlendirmelerde mahkemeye erişim hakkının bir uyumsuzluğu mahkeme önüne taşıyabilmek ve uyumsuzluğun etkili bir şekilde karara bağlanmasını isteyebilmek anlamına geldiğini ifade etmiştir (Özkan Şen, B. No: 2012/791, 7/11/2013, § 52).

52. Somut olayda davanın süre aşımından reddedilerek esasının incelenmemesi nedeniyle başvurusunun mahkemeye erişim hakkına yönelik bir müdahalenin bulunduğu görülmektedir.

E. Müdahalenin İhlal Oluşturup Oluşturmadığı

53. Anayasa'nın 13. maddesi şöyledir:

Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyeti gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz."

54. Yukarıda anılan müdahale, Anayasanın 13. maddesinde belirtilen koşulları yerine getirmediği müddetçe Anayasa'nın 36. maddesinin ihlalinin teşkil edecektir. Anılan madde uyarınca temel hak ve özgürlükler, demokratik toplum düzeninin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olmaksızın Anayasa'nın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu nedenle öncelikle başvurusunun mahkemeye erişim hakkına yapılan müdahalenin kanuni dayanağının bulunup bulunmadığının incelenmesi gerekir.

55. Hak ve özgürlüklerin, bunlara yapılacak müdahalelerin ve sınırlandırmaların kanunla düzenlenmesi bu haklara ve özgürlüklere keyfi müdahaleyi engelleyen, hukuk güvenliği sağlayan demokratik hukuk devletinin en önemli unsurlarından biridir (Tahsin Erdoğan, B. No: 2012/1246, 6/22014, § 60).

56. Müdahalenin kanuna dayalı olması öncelikle şekli manada bir kanunun varlığını zorunlu kılar. Şekli manada kanun, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından Anayasa'da belirtilen usule uygun olarak kanun adı altında çıkarılan düzenleyici yasama işlemidir. Hak ve özgürlüklere müdahale edilmesi ancak yasama organınca kanun adı altında çıkarılan düzenleyici işlemlerde müdahaleye imkân tanıyan bir hükmün bulunması şartına bağlıdır. TBMM tarafından çıkarılan şekli anlamda bir kanun hükmünün bulunmaması hakka yapılan müdahaleyi anayasal temelden yoksun bırakır (Ali Hıdır Akyol ve diğerleri (GK), B. No: 2015/17510, 18/102017, § 56).

57. Kanunun varlığı kadar kanun metninin ve uygulamasının da bireylerin davranışlarının sonucunu öngörebileceği kadar hukuki belirlilik taşıması gerekir. Bir diğer ifadeyle kanunun kalitesi de kanunilik koşulunun sağlanıp sağlanmadığının tespitinde önem arz etmektedir (Necmiye Çiftçi ve diğerleri, B. No: 2013/1301, 30/12/2014, § 55), Müdahalenin kanuna dayalı olması, iç hukukta müdahaleye ilişkin yeterince ulaşılabilir ve öngörülebilir kuralların bulunmasını gerektirmektedir (Türkiye İş Bankası A.Ş. [GK], B. No: 2014/6192, 12/11/2014, § 44). Kanunilik unsuru yönünden değerlendirme yapılırken derece mahkemelerince müdahaleye imkân tanıyan kanun hükümlerinin yorumu ve bu hükümlerin olaya uygulanması bariz takdir hatası ya da açık keyfilik içermediği sürece bu alanda bir inceleme yapılması bireysel başvurunun amacıyla bağdaşmaz. Ancak derece mahkemelerinin müdahaleye imkân tanıyan kanun hükmünü açık bir biçimde hatalı yorumladıkları ve uyguladıklarının tespiti hâlinde müdahalenin kanunilik temelinden yoksun olduğu sonucuna ulaşılabilir (Ramazan Alay, B. No: 2017/26048, 29/1/2020, § 29).

58. Somut başvuruya konu olayda, başvuruçuların terör olayları sebebiyle ikamet ettikleri köyden ayrılmak zorunda kaldıkları için zararlarının karşılanması talebiyle 5233 sayılı Kanun kapsamında yaptı klan başvuruların Komisyon tarafından reddine karar verilmiştir. Başvuruçuların Komisyon kararının iptali talebiyle açtıkları davalarda İdare Mahkemeleri tarafından davaya konu Komisyon kararları iptal edilmiştir. İdare Mahkemeleri karar gerekçesinde, Komisyon tarafından keşif kararı üzerine yapılan keşiflerin mevzuatta belirtilen şekillerde yapılmadığını belirtmiştir. Başvuruçulara ait taşınır ve taşınmazın bulunup bulunmadığının tespit edilmesi, başvuruçuların mal varlığına ulaşamamaları nedeniyle uğradıkları zararın bu tespite göre belirlenebilmesi için usulüne uygun keşif yapılması gerektiği ifade edilmiştir.

59. İdare Mahkemesi kararının başvuruçuların doğrudan 5233 sayılı Kanun kapsamında zararlarının tespit edilmesi mahiyetinde bir karar olmadığı anlaşılmaktadır. İptal kararına göre Komisyon tarafından başvuruçuların talepleri iptal gerekçesi doğrultusunda yeniden değerlendirilecek, usulüne uygun keşif sonucunda varsa başvuruçuların zararları tespit edilecektir.

60. Başvuruçular iptal kararı üzerinden yaklaşık dört yıl geçmiş olmasına rağmen söz konusu kararın icra edilmediği gerekçesiyle maddi ve manevi tazminat talepli tam yargı davaları açmıştır. Açılan tam yargı davaları üzerine İdare Mahkemeleri davaların esasına girmek suretiyle karar vermişlerse de itiraz başvurusu sonucunda Bölge Mahkemesi davaların süresinde açılmadığı gerekçesiyle reddine karar vermiştir.

61. Bölge Mahkemesi davanın süresinde olmadığına ilişkin gerekçesinde, öncelikle başvuruya konu mahkeme kararlarının uygulanmasına ilişkin genel zamanaşımı süresinin on yıl olduğunu vurgulamış; mahkeme kararı lehine olan kişinin kararın tebliğinden itibaren on yıl içinde mahkeme kararının uygulanmasını talep edebileceğini belirtmiştir. Bölge Mahkemesi kararında genel zamanaşımı süresi olarak belirlenen on yıllık sürenin somut başvuru açısından tartışma konusu edilmediği görülmektedir. İtiraz gerekçesinde mahkeme kararlarının genel zamanaşımı süresinde uygulanmasına yönelik somut başvuru açısından önemli olan husus, mahkeme kararlarının uygulanmasının temininde başvuruçulara kararın uygulanması talebiyle idareye başvuruda bulunma yükümlülüğünün bulunduğu belirtilmiş olmasıdır. Bölge Mahkemesine göre başvuruçuların mahkeme kararlarının uygulanması talebiyle idareye başvurduktan sonra 2577 sayılı Kanun'un 7. ve 10. maddelerinde belirtilen sürelerde tam yargı davalarını açmaları gerekmektedir.

62. Türk hukukunda genel icra sürecinden farklı olarak idari mahkemelerce verilen kararların uygulanmasına ilişkin özel bir takip süreci veya ayrı bir idari ya da yargısal mekanizma öngörülmemiştir. Anayasa'nın 138. maddesinin dördüncü fıkrası ile 2577 sayılı Kanun'un 28. maddesinin (1) numaralı fıkrasına göre idare, mahkeme kararlarının derhâl ve gecikmeksizin uygulamak zorundadır. İdare; hiçbir durumda hakkında verilen kararları değiştiremez, uygulanmasını geciktiremez, reddedemez veya bu amaçla yeni kararlar yahut yeni idari tedbirler alarak ya da uygulanmasını bir idari kurumun iznine bağlı kılarak bir kararın uygulanmasını dolaylı olarak engelleyemez ve geciktiremez (Erol Aksoy (2) [GK], B. No: 2016/11026, 12/12/2019, § 52).

63. Anayasa'nın 11. maddesine göre Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallardır. Kamu makamlarının yargı kararlarına uyma zorunluluğunun dayanağı ise Anayasa'nın emredici nitelikteki 138. maddesinin dördüncü fıkrası hükmüdür. Bu bağlamda Anayasa'nın anılan hükümleri uyarınca devletin yargı kararlarına uyulmasını sağlayacak tedbirleri sağlaması ve gerekli mekanizmaları oluşturması zorunludur (Erol Aksoy (2), § 81).

64. İdare, başvurucunun herhangi bir idari veya yargısal yola başvurmaya gerek olmadan yargı kararının uygulanması kapsamında en tatmin edici alternatif çözümü belirleyerek uygulamakla yükümlüdür (Erol Aksoy (2) § 82),

65. Somut başvuruya konu olayda, Bölge Mahkemesinin başvuruçuların mahkeme kararlarının uygulanmaması üzerine açtıkları tam yargı davalarında dava açma süresinin başlayabilmesinin başvuruçuların mahkeme kararlarının uygulanması talebiyle idareye başvurusu şartına bağladığı görülmektedir. Mahkeme kararlarının uygulanmaması üzerine açılacak tazminat davalarının düzenlendiği 2577 sayılı Kanun'un 28. maddesinde dava açılması için idareye başvuru şartı bulunmamaktadır. Diğer yandan idare, uygulanmayan iptal kararlarının tarafıdır ve idarenin söz konusu karardan haberdar olmadığı söylenemez. İdarenin mahkeme kararını uygulaması için bireylerin mahkeme kararının uygulanmasını istemesi gerektiğine ilişkin kanuni bir düzenleme bulunmadığı gibi mahkeme kararlarını derhâl uygulanmasına yönelik bu yükümlülük somut olayda Anayasa'ya göre İdarenindir. Bölge Mahkemesinin Anayasa ile idareye verilen bu yükümlülüğün gerçekleşebilmesinin - hiçbir kanuni temeli olmaksızın- başvuruçuların idareye başvurma şartına bağladığı görülmüştür. Kaldı ki Komisyon işlemlerini iptal eden yargı kararlarının başvuruçuların talebinin Komisyon tarafından incelenerek yeniden bir işlem tesis etmesini gerektiren nitelikte olduğu açıktır.

66. Bölge Mahkemesi, davanın süresinde açılmadığına ilişkin gerekçesinde ikinci olarak 2577 sayılı Kanun'un 12. maddesine dayanmıştır. Söz konusu madde, ilgililerin haklarını ihlal eden işlemler üzerine açacakları tam yargı ve/veya iptal davalarını düzenlemektedir. Anılan maddeye göre tesis edilen idari işlem üzerine ilgililer isterlerse doğrudan sadece tam yargı davası veya sadece iptal davası açabilecekleri gibi iptal davası ile birlikte tam yargı davası da açabileceklerdir. Aynı maddede ilgililerin sadece iptal davasını açtıkları takdirde, iptale yönelik kesin kararın tebliği üzerine de dava açma süresi içinde tam yargı davası açabilecekleri düzenlenmiştir. Bölge Mahkemesi, iptale ilişkin mahkeme kararlarının başvuruçulara tebliği üzerine dava açma süresi olan altmış gün içinde davanın açılmadığını belirterek davanın süresinde olmadığına vurgulamıştır.

67. Başvuruya konu davalar, iptale konu idari işlem sebebiyle talep edilen tam yargı davası olmayıp davaya konu idari işlemin iptal edilmesine rağmen kararın uygulanmaması sebebiyle açılmış tam yargı davalarıdır. Söz konusu 12. maddenin idari işlemin tesisi sebebiyle açılacak tam yargı davalarına ilişkin süreyi düzenlediği oysa başvuruçuların tam yargı davalarını mahkeme kararlarının uygulanmaması sebebiyle 2577 sayılı Kanun'un 28. maddesi kapsamında açtıkları görülmektedir. Bu durumda somut başvuruya konu olayda Bölge Mahkemesinin açılan tam yargı davalarını 2577 sayılı Kanun'un 12. maddesinde belirtilen sürede açılmadığı gerekçesiyle reddetmesinin kanuni dayanağının bulunmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

68. Yukarıda açıklanan gerekçelerle başvuruçuların Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı kapsamında mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.

D) 6216 Sayılı Kanun'un 50. Maddesi Yönünden

69. 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 50. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

“(I) Esas inceleme sonunda, başvuruçunun hakkının ihlal edildiğine ya da edilmediğine karar verilir. İhlal kararı verilmesi hâlinde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedilir...”

(2) Tespit edilen ihlal bir mahkeme kararından kaynaklanmışsa, ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapmak üzere dosya ilgili mahkemeye gönderilir. Yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmayan hâllerde başvurucu lehine tazminata hükmedilebilir veya genel mahkemelerde dava açılması yolu gösterilebilir. Yeniden yargılama yapmakla yükümlü mahkeme, Anayasa Mahkemesinin ihlal kararında açıkladığı ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde mümkünse dosya üzerinden karar verir.”

70. Başvurucular, yeniden yargılama yapılmasına hükmedilerek ihlalin giderilmesi ve uğradıkları 100.000 TL manevi zararın tazminine karar verilmesi talebinde bulunmuştur.

71. Anayasa Mahkemesinin Mehmet Doğan ([GK], B. No: 2014/8875, 7/6/2018) kararında ihlal sonucuna varıldığında ihlalin nasıl ortadan kaldırılacağı hususunda genel ilkeler belirlenmiştir. Anayasa Mahkemesi diğer bir kararında ise bu ilkelerle birlikte ihlal kararının yerine getirilmemesinin sonuçlarına da değinmiş ve bu durumun ihlalin devamı anlamına geleceği gibi ilgili hakkın ikinci kez ihlal edilmesiyle sonuçlanacağına işaret etmiştir (Aligül Alkaya ve diğerleri (2) B. No: 2016/12506, 7/11/2019).

72. Bireysel başvuru kapsamında bir temel hakkın ihlal edildiğine karar verildiği takdirde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırıldığından söz edilebilmesi için temel kural, mümkün olduğunca eski hâle getirmenin yani ihlalden önceki duruma dönülmesinin sağlanmasıdır. Bunun için ise öncelikle ihlalin kaynağı belirlenerek devam eden ihlalin durdurulması, ihlale neden olan karar veya işlemin ve bunların yol açtığı sonuçların ortadan kaldırılması, varsa ihlalin sebep olduğu maddi ve manevi zararların giderilmesi, ayrıca bu bağlamda uygun görülen diğer tedbirlerin alınması gerekmektedir (Mehmet Doğan, §§ 55, 57).

73. İhlalin mahkeme kararından kaynaklandığı veya mahkemenin ihlali gideremediği durumlarda Anayasa Mahkemesi 6216 sayılı Kanun’un 50. maddesinin (2) numaralı fıkrası ile Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü’nün 79. maddesinin (I) numaralı fıkrasının (a) bendi uyarınca ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmak üzere karam bir örneğinin ilgili mahkemeye gönderilmesine hükmeder. Anılan yasal düzenleme, usul hukukundaki benzer hukuki kurumlardan farklı olarak ihlali ortadan kaldırmak amacıyla yeniden yargılama sonucunu doğuran ve bireysel başvuruya özgülenen bir giderim yolunu öngörmektedir. Bu nedenle Anayasa Mahkemesi tarafından ihlal kararına bağlı olarak yeniden yargılama kararı verildiğinde usul hukukundaki yargılamanın yenilenmesi kurumundan farklı olarak ilgili mahkemenin yeniden yargılama sebebinin varlığını kabul hususunda herhangi bir takdir yetkisi bulunmamaktadır. Dolayısıyla böyle bir kararın kendisine ulaştığı mahkemenin yasal yükümlülüğü, ilgilinin talebini beklemeksizin Anayasa Mahkemesinin ihlal kararı nedeniyle yeniden yargılama kararı vererek devam eden ihlalin sonuçlarını gidermek üzere gereken işlemleri yerine getirmektir (Mehmet Doğan, §§ 58,59; Aligül Alkaya ve diğerleri (2), §§ 57-59, 66, 67).

74. İncelenen başvuruda başvurucuların açtıkları tam yargı davalarının süresinde açılmadığı gerekçesiyle reddine karar verilmesi nedeniyle mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla ihlalin Bölge Mahkemesi kararından kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

75. Bu durumda mahkemeye erişim hakkının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmaktadır. Yapılacak yeniden yargılama ise bireysel başvuruya özgü düzenleme içeren 6216 sayılı Kanun’un 50. maddesinin (2) numaralı fıkrasına göre ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılmasına yöneliktir. Bu kapsamda yapılması gereken iş, yeniden yargılama kararı verilerek Anayasa Mahkemesini ihlal sonucuna ulaştıran nedenleri gideren, ihlal kararında belirtilen ilkelere uygun yeni bir karar verilmesinden ibarettir. Bu sebeple kararın bir örneğinin yeniden yargılama yapılmak üzere ilgili mahkemeye gönderilmesine karar verilmesi gerekmektedir.

76. Mahkemeye erişim hakkının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama

yapılmasında hukuki yarar bulunduğu sonucuna varıldığından tazminat talebinin reddine karar verilmesi gerekir.

77. 3.600 TL vekâlet ücretinden oluşan yargılama giderinin başvurularda müştereken ödenmesine karar verilmesi gerekir.

VI. HÜKÜM

Açıklanan gerekçelerle;

A. Adli yardım talebinin kabulüne,

B. 1. Makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın başvuru yollarını tüketilmemesi nedeniyle KABUL EDİLEMEZ OLDUĞUNA,

2. Mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA,

C. Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı kapsamındaki mahkemeye erişim hakkının İHLAL EDİLDİĞİNE,

D. Kararın bir örneğinin adil yargılanma hakkının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmak üzere ekli tablonun (D) sütununda belirtilen ilgili mahkemelere GÖNDERİLMESİNE,

E. Başvurucuların tazminat taleplerinin REDDİNE,

F. 3.600 TL vekâlet ücretinden oluşan yargılama giderinin başvurularda MÜŞTEREKEN ÖDENMESİNE,

G. Ödemenin, kararın tebliğini takiben başvurunun Hazine ve Maliye Bakanlığına başvuru tarihinden itibaren dört ay içinde yapılmasına, ödemede gecikme olması hâlinde bu sürenin sona erdiği tarihten ödeme tarihine kadar geçen süre için yasal FAİZ UYGULANMASINA,

H. Kararın bir örneğinin Adalet Bakanlığına GÖNDERİLMESİNE 16/12/2020 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.